

Diris, R., Van Doorn, L., en Van Vliet, O. (2021) Weinig mobiliteit tussen krimp- en groeisectoren tijdens coronacrisis. *Economisch Statistische Berichten*, 25 november 2021.

Weinig mobiliteit tussen krimp- en groeisectoren tijdens coronacrisis

Ron Diris

Universitair docent aan de Universiteit Leiden (UL)

Lars van Doorn

Promovendus aan de UL

Olaf van Vliet

Hoogleraar aan de UL

**Dit onderzoek is gefinancierd door Instituut Gak*

Sommige sectoren hadden meer last van de coronamaatregelen dan andere. Wat betekent dit voor de werkgelegenheid en de arbeidsmarktmobiliteit tussen krimp- en groeisectoren?

IN HET KORT

- De werkgelegenheid in de door de coronacrisis getroffen sectoren herstelde snel na de versoepelingen van de coronaregels.
- De mobiliteit van werknemers tussen aanverwante sectoren is sterker dan de mobiliteit tussen krimp- en groeisectoren.
- Het lijkt erop dat weinig werknemers ervoor hebben gekozen om zich te laten omscholen.

In Nederland zijn de algehele werkgelegenheidseffecten van de coronacrisis tot nu toe relatief beperkt, maar er bestaan sterke verschillen tussen sectoren (Schellekens et al., 2021). Sommige sectoren werden nagenoeg gesloten terwijl beroepen in andere sectoren werden aangemerkt als essentieel. Tegelijkertijd hebben de aanzienlijke steunpakketten van de overheid deze sectorverschillen enigszins gedempt. Voor Nederland ontbreekt het nog aan een overzicht van de werkgelegenheidseffecten naar sector voor de volledige periode van de crisis.

In dit artikel analyseren wij de werkgelegenheidseffecten van de coronacrisis voor Nederlandse sectoren. We brengen in kaart wat de krimp- en de groeisectoren zijn en vervolgens richten we ons op de in- en uitstroom. Vinden werknemers die hun baan verliezen in een krimpsector vervolgens nieuw werk in een groeisector, of verloopt de mobiliteit anders?

Meer kennis over de sectormobiliteit tijdens corona biedt mogelijk ook meer inzicht in structurele sectormobiliteit, onder andere als gevolg van digitalisering en automatisering. In de beleidsdiscussie over structurele sectormobiliteit staat de vraag centraal hoe bij baanverlies de transitie tussen

sectoren verloopt en hoe die kan worden gefaciliteerd. De coronacrisis biedt hierin een uniek inzicht. Waar verschuivingen tussen sectoren als gevolg van structurele arbeidsmarktveranderingen relatief geleidelijk verlopen, is de coronacrisis in feite een snelkookpan van sectormobiliteit.

Data

Voor de analyse maken we gebruik van het bestand Spolisbus van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS, 2021). Dit bestand bevat microdata over banen van werknemers op basis van de Polisadministratie van het UWV. We gebruiken de versie die in juni 2021 is gepubliceerd, waarin gegevens over werk per sector beschikbaar zijn tot en met het eerste kwartaal van 2021. In de kwartaalanalyse analyseren we de krimp en groei van werkgelegenheid van eind 2019 tot en met maart 2021. In de analyse naar onderlinge mobiliteit richten we ons op sectormutaties in de periode januari 2019 tot januari 2020. Op deze manier vergelijken we de situatie net voor het uitbreken van de coronacrisis met de situatie een vol jaar later en verkrijgen we een beeld voor het gehele jaar 2020. Door voor beide jaren naar de maand januari te kijken, zorgen we ervoor dat de resultaten niet worden vertroebeld door seizoenseffecten.

De arbeidsmarkt wordt opgedeeld in sectoren op basis van de eerste twee cijfers van de Standaard Bedrijfsindeling. Dit resulteert in 86 verschillende sectoren. Een kanttekening vooraf is dat bij de sector arbeidsbemiddeling (uitzendbureaus) de data het niet toelaten om te zien in welke sectoren uitzendkrachten daadwerkelijk aan het werk zijn. Een deel van de mobiliteit richting en vanuit deze sector kan daarom betrekking hebben op transities naar vergelijkbaar of identiek werk waarbij de arbeidsovereenkomst niet meer loopt via de directe werkgever maar via het arbeidsbemiddelingsbureau (of vice versa).

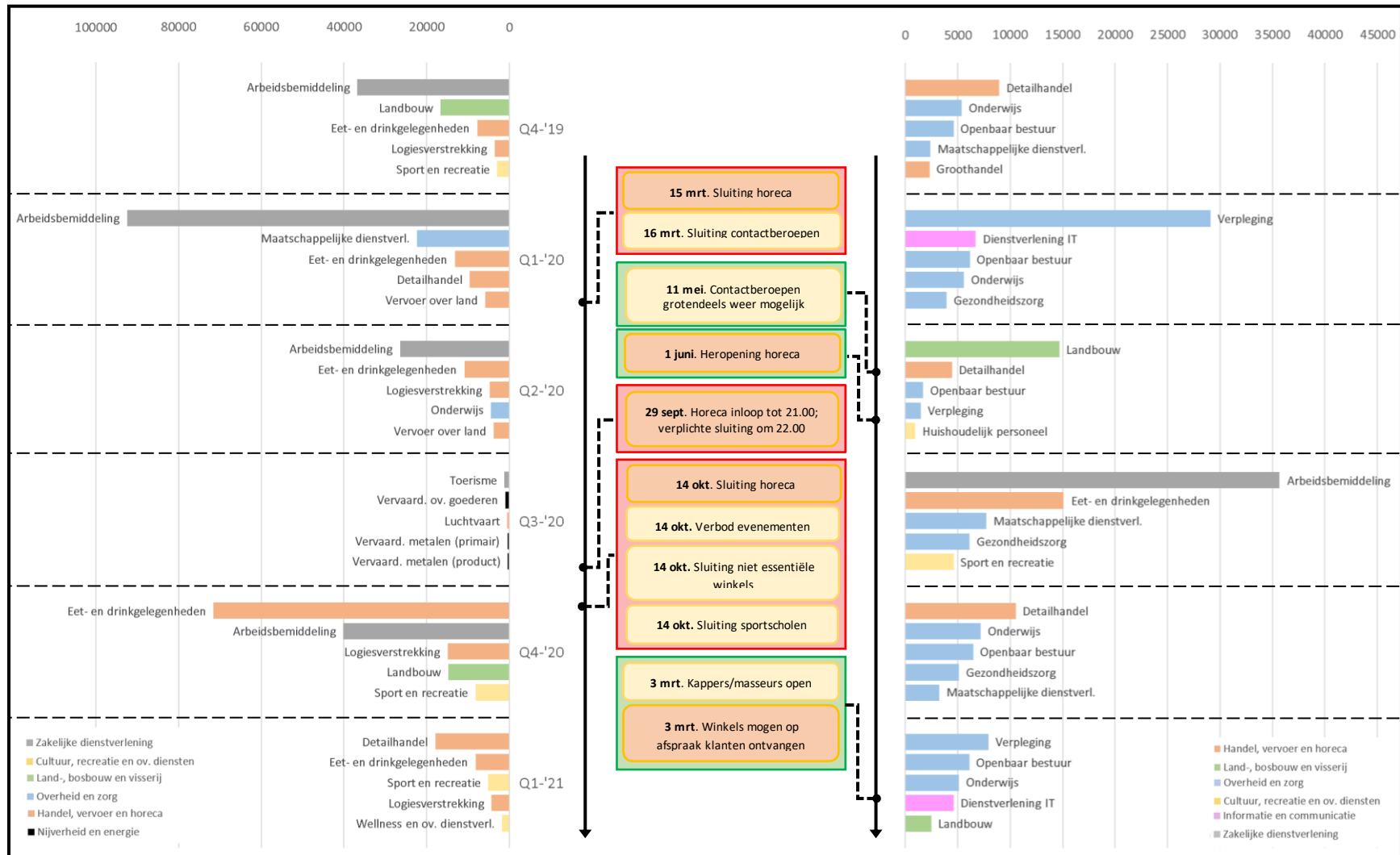
Groei en krimp in werkgelegenheid per sector: een kwartaalanalyse

Figuur 1 laat per kwartaal de grootste krimpsectoren (links) en de grootste groeisectoren (rechts) zien. De figuur begint met cijfers voor het laatste kwartaal voor de coronacrisis (vierde kwartaal 2019). Dit biedt een ijkpunt van de typische grootte van kwartaalkrimp en -groei voor de crisis. Aan het begin van de coronacrisis (eerste kwartaal 2020) zien we een sterke krimp in de sector arbeidsbemiddeling, en in mindere mate ook in de maatschappelijke dienstverlening en de horeca. De krimp in arbeidsbemiddeling, horeca en vervoersector zet door in het tweede kwartaal van 2020, al is de omvang van de krimp dan kleiner. Het sluiten van horeca en contactberoepen uit zich hiermee direct in krimp van die sectoren, maar ook indirect via de uitzendsector die ook veel arbeidskrachten verschaft aan dezelfde sectoren. De krimp in de arbeidsbemiddeling en landbouw in het laatste kwartaal voor de coronacrisis betreffen de gangbare seizoenseffecten voor deze sectoren. De rechterkant van Figuur 1 laat zien dat in het eerste kwartaal van 2020 de sterkste groei terechtkwam in de verpleging en in mindere mate ook in andere delen van de publieke sector. In het tweede kwartaal van 2020, het eerste volledige coronakwartaal, valt met name de groei in de detailhandel (voornamelijk supermarkten) op als gevolg van het sluiten van de horeca en het thuiswerkadvies. De groei in de landbouw is een seizoenseffect.

Het derde kwartaal van 2020 wordt gekenmerkt door herstel. De sterke groei in de vraag naar uitzendkrachten laat dit goed zien. Door de heropening van de horeca groeit ook in deze sector de

werkgelegenheid sterk, na de sterke krimp in de twee eerste kwartalen. Het zijn dus vooral sectoren die eerder sterk waren getroffen die zich snel herstellen. Vrijwel alle sectoren kennen in het derde kwartaal groei, en de enkele krimpsectoren zien een verwaarloosbare afname in werkgelegenheid. Dit herstel was echter van korte duur. Na de invoering van de strengere coronamaatregelen in het vierde kwartaal daalt de werkgelegenheid wederom sterk in de horeca, de arbeidsbemiddeling en de logiesverstrekking. De daling van de werkgelegenheid in de sector arbeidsbemiddeling is aan de ene kant een seizoenseffect, want in omvang gelijk aan de krimp in hetzelfde kwartaal van 2019. Aan de andere kant krimpt deze sector opnieuw, nadat die al de nodige eerdere klappen heeft gehad. Aangezien het aantal werknemers in de sector daarmee bij aanvang van het kwartaal al een stuk lager lag dan precies een jaar eerder, is deze krimp toch opvallend te noemen. In het eerste kwartaal van 2021 zien we een krimp in de detailhandel, maar dit is deels een seizoenseffect. Verder is het beeld in dit kwartaal dat de werkgelegenheid in vooral horeca en recreatie verder krimpt, terwijl die in de medische sector en de overige delen van de publieke sector wederom groeit. We corrigeren in de figuren bewust niet voor seizoenseffecten omdat dit een directer beeld geeft van de werkelijke banenkrimp en -groei. Uit een robuustheidsanalyse blijkt dat wanneer de figuur wel wordt gecorrigeerd voor seizoenseffecten dit een zeer vergelijkbaar patroon oplevert, los van de eerder genoemde seizoensafhankelijkheid van landbouw, en van de uitzendsector in kwartaal 4. Een directe vergelijking met dezelfde kwartalen vóór de crisis geeft daarnaast aan dat de omvang van de krimp en de groei fors groter is tijdens het coronajaar als we naar de top-2 of top-3 kijken, maar dat het voor andere sectoren om vergelijkbare groottes gaat als voor de crisis. De steunpakketten hebben hierbij waarschijnlijk voor veel sectoren de impact kunnen dempen, maar niet voor de sectoren die het zwaarst getroffen zijn door de lockdown-maatregelen.

Figuur 1: Sterkste krimpsectoren (links) en groeisectoren (rechts) per kwartaal

Bron: Polisadministratie via Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS). Sectors binnen dezelfde SBI-10 klasse hebben dezelfde kleur.

Groei en krimp in werkgelegenheid over heel 2020

In de volgende stap analyseren we de veranderingen in werkgelegenheid tussen januari 2020 en januari 2021. Tabel 1 laat de vijf sectoren met de grootste krimp en de vijf sectoren met de grootste groei in aantal banen zien. De grootste krimp vond plaats in de eet- en drinkgelegenheden en de grootste groei in de verpleging. Hierbij moet worden opgemerkt dat deze tabel is gebaseerd op absolute aantallen (kolom netto uit-/instroom). Wanneer rekening wordt gehouden met de omvang van een sector, dan is de horeca nog steeds de grootste krimpsector, maar naast logies staan dan ook de reisbemiddeling, kunst en sport en recreatie in de top vijf.

Opvallend is dat er in de krimpssectoren ook veel instroom van werknemers is geweest, wat blijkt uit het feit dat de bruto uitstroom groter is dan de netto uitstroom. Dit zal samenhangen met het feit dat er in 2020 ook een sterke herstelperiode is geweest, zoals is te zien rechts in Figuur 1. De combinatie van krimp en instroom zorgt voor een sterke dynamiek in deze sectoren. Zo laat de derde kolom van Tabel 1 zien dat in de horeca en arbeidsbemiddeling nog maar de helft van de werknemers na een jaar nog werkzaam is in dezelfde sector. Door de grote hoeveelheid tijdelijk werk is het verloop in deze sectoren altijd al hoog, maar uit een vergelijking met het voorgaande jaar blijkt dat de dynamiek tijdens het coronajaar nog sterker is (een recente analyse van De Vries (2021) liet dit al specifiek zien voor de horeca). De vierde kolom laat vervolgens zien dat een groot deel van de mensen die uitstroomt uit een sector niet langer werknemer is. Zij zijn dan werkloos of werkzaam als zzp'er. Hierbij moet worden opgemerkt dat het een momentopname betreft, waarbij het ook kan gaan om kortstondige werkloosheid.

Het onderste deel van Tabel 1 laat zien dat de verpleging de sterkste groeisector is, al is de procentuele groei vergelijkbaar met die in het openbaar bestuur en de maatschappelijke dienstverlening.

Tabel 1: Uitstroom en instroom van werknemers in 2020

Krimpssectoren	Netto uitstroom	Bruto uitstroom	Aandeel blijvend	Uitstroom uit loondienst
1. Eet- en drinkgelegenh.	-84.411 (-26.9%)	-149.713	52,3%	55,4%
2. Arbeidsbemiddeling	-49.166 (-7.2%)	-333.587	50,9%	54,2%
3. Logies	-19.885 (-25.3%)	-32.859	58,2%	50,8%
4. Sport en recreatie	-11.980 (-18.9%)	-23.626	62,7%	51,7%
5. Wellness/ov. diensten	-7.215 (-12.7%)	-14.992	73,7%	58,5%
Groeisectoren	Netto instroom	Bruto instroom	Aandeel blijvend	Instroom buiten loondienst
1. Verpleging	+17.996 (+3.6%)	+77.997	84,2%	39,2%
2. Openbaar bestuur	+17.196 (+3.4%)	+50.452	90,0%	26,3%
3. Maatschap. dienstverl.	+11.165 (+4.0%)	+54.794	80,4%	40,7%
4. Onderwijs	+8.513 (+1.7%)	+65.217	87,3%	50,0%
5. Gezondheidszorg	+8.391 (+1.6%)	+68.172	87,2%	41,9%

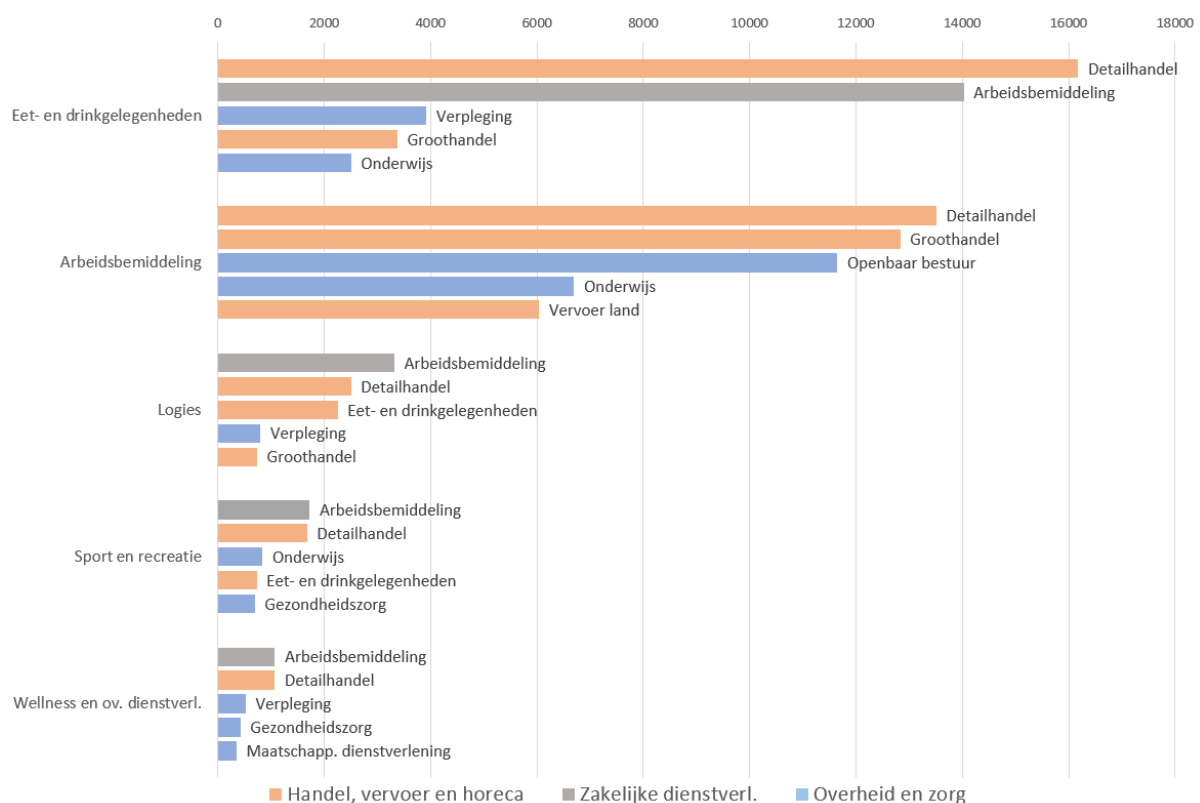
Bron: Polisadministratie via CBS. 'Aandeel blijvend' is als deel van alle werkenden in januari 2019.

'Uitstroom/instroom uit/buiten loondienst' is als deel van alle uitstromers/instromers.

Mobiliteit tussen sectoren

Het laatste deel van de analyse laat zien waar de uitstroom naartoe vloeit en waar de instroom vandaan komt. Figuur 2 toont voor elk van de vijf sterkste krimpsectoren naar welke sectoren de uitstroom vloeit. Uit de figuur blijkt dat bij alle vijf de krimpsectoren de uitstroom vooral terecht komt in de detailhandel en de arbeidsbemiddeling. Wat de laatste sector betreft lijkt het logisch dat mensen die hun baan kwijtraken aankloppen bij een uitzendbureau. De uitstroom *vanuit* de arbeidsbemiddeling is gelijkmatiger verdeeld over verschillende sectoren. Dit heeft vermoedelijk te maken met de grote variatie in de werkzaamheden in deze sector. Opvallend is dat vanuit de logiesector een substantieel deel van de uitstroom terecht komt bij de eet- en drinkgelegenheden. Hier gaat de stroom dus van krimp- naar krimpsector. Ook bij de vervoersector, die net buiten de top-5 valt, is het opvallend dat mensen vooral nieuw werk vinden in aanverwante sectoren, zoals post- en koerierdiensten, vervoer gerelateerd aan opslag en dienstverlening en de autosector.

Figuur 2: Uitstroom vanuit krimpsectoren naar instroomsector

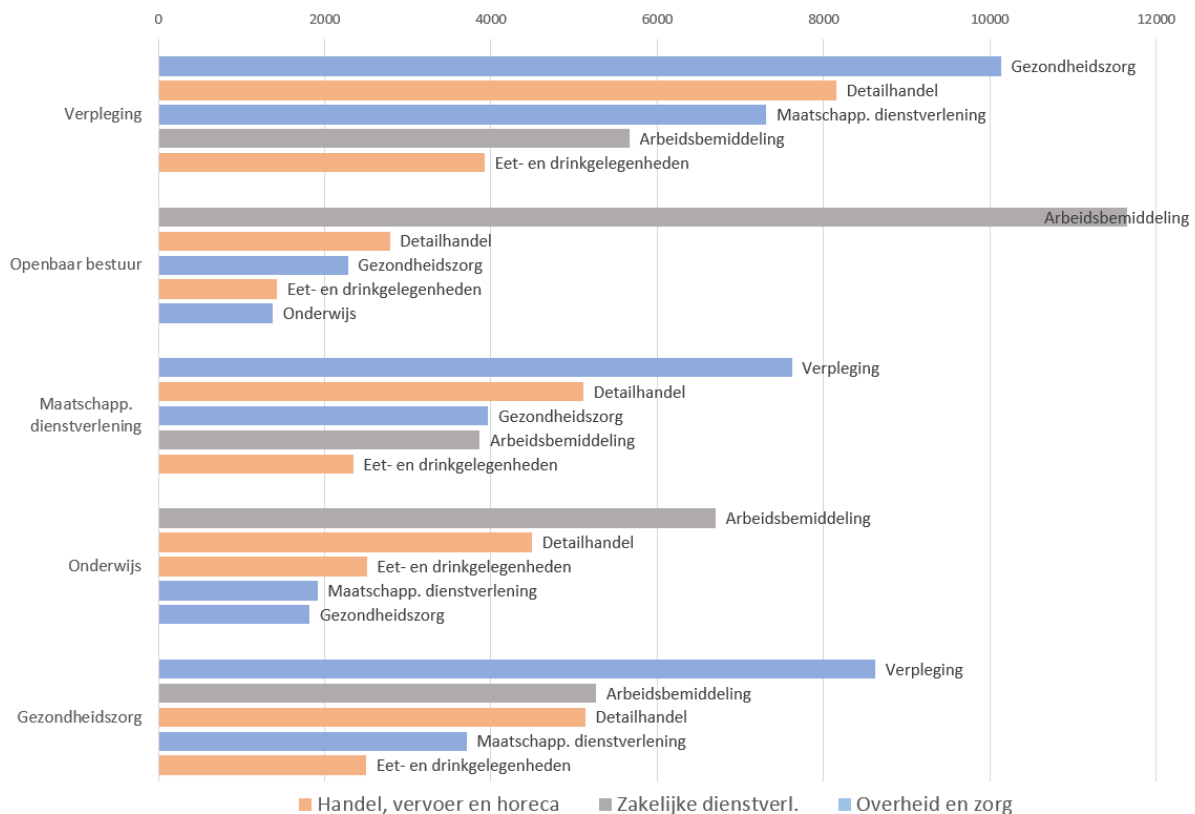

Bron: Polisadministratie via CBS.

Figuur 3 toont dat voor alle sterke groeisectoren de instroom grotendeels afkomstig is van werknemers die voor de crisis in de arbeidsbemiddeling werkzaam waren. Dit geldt met name voor het openbaar bestuur en het onderwijs en in iets mindere mate voor de medische sectoren. Het kan hier zowel gaan om personeel dat eerder al als uitzendkracht in dezelfde sector werkzaam was, als om voormalige uitzendkrachten die in andere sectoren werkten voor de crisis. Daarnaast komt veel instroom vanuit de detailhandel, die daarmee een sector is met zowel veel instroom (Figuur 2) als veel uitstroom (Figuur 3). De detailhandel is een diverse sector, waarin de krimp in fysieke winkels heeft

gezorgd voor de uitstroom en de groei bij online winkels, supermarkten en bouwmarkten de instroom heeft aangetrokken. Verder laat Figuur 3 zien dat er sprake is van veel onderlinge mobiliteit tussen de gezondheidszorg en de verpleging. Nu is dat altijd het geval, maar in 2020 is de mobiliteit van de gezondheidszorg (ziekenhuizen en medische centra) naar de verpleging (verpleeghuizen en dagverblijven met overnachting) met 30% gestegen ten opzichte van 2019. Breder gezien toont Figuur 3 aan dat er veel verloop is tussen de verschillende overheids- en zorgsectoren; dit betreft daarmee mobiliteit van groeisector naar (aanverwante) groeisector.

Figuur 3: Instroom groeisectoren naar uitstroomsector

Bron: Polisadministratie via CBS.

Conclusie en discussie

Onze analyses laten zien dat de werkgelegenheidseffecten van de crisis sterk asymmetrisch verdeeld zijn naar sectoren. Dit komt overeen met bevindingen voor andere landen, zie bijvoorbeeld Anderson et al. (2020) en Buera et al. (2021) voor analyses van respectievelijk Australië en de Verenigde Staten. Fana et al. (2020) vinden daarnaast dat deze asymmetrische effecten sterker zijn in Zuid-Europese landen, in vergelijking met Duistland. Uit onze analyse komt daarnaast naar voren dat de werkgelegenheid zich snel kan herstellen wanneer de coronamaatregelen worden versoepeld. De sectoren die zwaar waren getroffen door de coronacrisis in de eerste twee kwartalen van 2020 lieten in het derde kwartaal een flink herstel in werkgelegenheid zien. Dit lijkt een gunstig vooruitzicht te bieden voor het herstel van de economie in de tweede helft van 2021. Daarbij is het wel de vraag hoe de arbeidsmarkt zich zal gedragen wanneer de sociaaleconomische steunpakketten van de overheid worden afgebouwd.

Het tweede deel van de analyse laat zien dat het herhaaldelijk sluiten en openen van een aantal sectoren heeft geleid tot een behoorlijke dynamiek tussen deze sectoren. Hierbij valt op dat de mobiliteit van werknemers niet zozeer loopt van krimp- naar groeisector, maar dat werknemers vooral nieuw werk vinden in aanverwante sectoren. Dit suggereert dat veel werknemers die hun baan hebben verloren er niet voor hebben gekozen om zich om te scholen, hetgeen in veel gevallen nodig zou zijn voor een transitie van een krimp- naar een groeisector (Van Vliet en Van Doorn, 2021).

Vanuit de beleidsdiscussie over structurele groei- en krimpsectoren is het de vraag hoe duurzaam het is om nieuw werk te accepteren in een aanverwante sector. Structurele veranderingen leiden er immers vaak toe dat de aanverwante sector ook een krimpsector wordt. De groeisectoren zijn daarentegen sectoren die ook een goed lange termijn perspectief lijken te bieden. Het feit dat in de praktijk relatief weinig werknemers een overstap hebben gemaakt naar dergelijke sectoren kan een indicatie geven dat arbeidsmarktmobiliteit ook bij toekomstige structurele arbeidsmarktveranderingen moeizaam zal verlopen. Natuurlijk is de context van de coronacrisis een heel specifieke. Mogelijk verwachten werknemers dat de afgenomen vraag in hun sector van tijdelijke aard is en dat die weer opleeft na het opheffen van de coronamaatregelen. Bovendien zijn deze verwachtingen ten aanzien van de tijdelijkheid mogelijk nog eens versterkt door de genomen steunmaatregelen. Echter, ook in de toekomst is mobiliteit op de arbeidsmarkt waarschijnlijk nodig vanwege relatief grote en snelle structurele veranderingen als gevolg van bijvoorbeeld digitalisering en decarbonisatie. Onderzoek laat zien dat er, met name voor kwetsbare groepen, belemmeringen zijn om zich te laten bij- of omscholen (Diris et al., 2021). Daarom zou het interessant zijn om ook na de coronacrisis de mobiliteit van werknemers tussen sectoren, en de rol van scholing daarbij, verder in kaart te brengen.

Literatuur

- Anderson, H., G. Caggiano, F. Vahid en B. Wong (2020) Sectoral Employment Dynamics in Australia and the COVID-19 Pandemic. *Australian Economic Review*, 53(3), 402-414.
- Buera, F.J., R.N. Fattal-Jaef, H. Hopenhayn, P.A. Neumeyer, en Y. Shin (2021) *The economic ripple effects of COVID-19*. National Bureau of Economic Research, Working Paper No. 28704.
- CBS (2021) *Spolisbus: Banen en lonen volgens Polisadministratie*. Den Haag, versie juni 2021.
- De Vries (2021) Veel uitstroom uit de horeca, maar ook veel werkhervattingen in 2020. *Economisch Statistische Berichten*, te verschijnen.
- Diris, R., L. van Doorn en O. van Vliet (2021) Scholing en activering op de arbeidsmarkt van de 21ste eeuw. *Tijdschrift voor Arbeidsrecht in Context*, 10(2), 88-100.
- Fana, M., S.T. Pérez en E. Fernández-Macías (2020) Employment impact of Covid-19 crisis: from short term effects to long terms prospects. *Journal of Industrial and Business Economics*, 47(3), 391-410.
- Schellekens, M., A. Cnossen en R. 't Jong (2021) Coronasteun stabiliseerde de economie, maar was ook ruim. *Economisch Statistische Berichten* 106(4799): 309-311.
- Van Vliet, O., en L. van Doorn (2021) Baanpolarisatie en flexibilisering op de Europese arbeidsmarkt: Beleidsimplicaties voor Nederland, in: E.M.H. Hirsch Ballin, A.P.C.M. Jaspers, J.A. Knottnerus and H. Vinke (eds.) *De toekomst van de sociale zekerheid: De menselijke maat in een solidaire samenleving*. Den Haag: Boom juridisch, 287-304.